

Els arxius des de l'òptica dels usuaris

scriu aquest article d'encàrrec a títol particular, i espero que se m'entengui. Les opinions aquí contingudes reflecteixen la meua única visió, la d'un dels centenars de recercadors que freqüenten més d'un arxiu públic amb regularitat, i que ha pres unes notes sobre el que li sembla que és el seu funcionament i organització. No voldria fer enrabiada alguna patum establerta o el personal del gremi d'arxivistes, amb els quals —com a investigador privat que sóc, amb pocs lligams oficialistes— mantinc unes relacions cordialíssimes. Aquest és un país petit i tots ens coneixem. Això sempre planteja problemes, perquè les xarxes tenuíssimes dels interessos particulars i de les complicitats amicals fan que ben sovint ningú no estiri més el braç que la màniga, i pocs gosin fer una crítica constructiva o malèvola del servei que donen aquests centres de titularitat pública. Qualsevol altre usuari dels arxius pot objectar-hi altres raons molt distintes a les meves. Tot depèn de les experiències amb què hom s'hagi trobat, i del grau de cooperació per activa o passiva que mantingui amb aquests dipòsits seculars del saber.

D'entrada he de dir que no hi ha dos arxius iguals, i que en aquests apunts que he passat en net no em proposo reconstruir tot l'edifici arxivístic, que és molt complex, atesa la infinitat de centres corporatius, municipals, comarcals i eclesiàstics que hi ha. Dintre d'aquesta gradació no és el mateix un arxiu de poble que el d'una ciutat o vila important. En els de poble, quan no hi ha arxivista titular, la voluntat d'un alcalde i d'un secretari, més o menys conscienciats de la importància de la documentació que custodien, marca la pauta de la seva conservació i/o divulga-

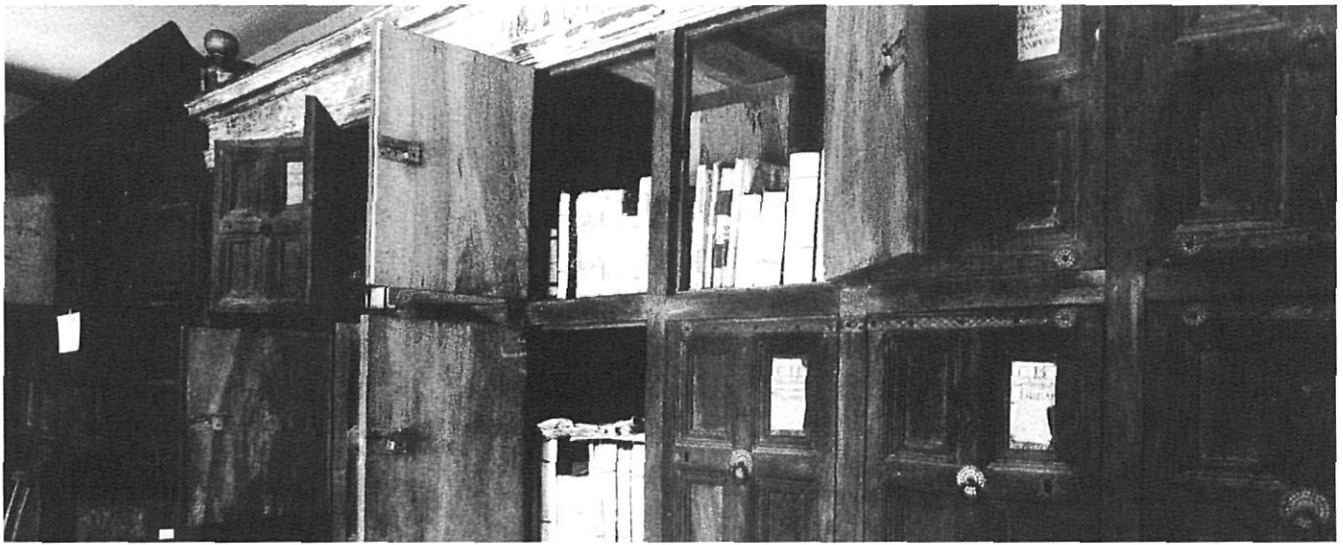
ció. A un servidor de vostès, véu a saber per què, amb excuses i bones paraules, sempre li han negat l'entrada al de Foixà.

També d'entrada, seria ingrat si no reconegués que els arxius han millorat molt en aquests darrers anys. En aquest sentit l'Arxiu Municipal i l'Històric de Girona, les dues joies de la corona, són modèlics pel que fa a gestió i servei. Els ajuntaments més sensibles i els consells comarcals també hi aboquen diners i esforços, dissenyen noves instal·lacions per millorar la xarxa, editen publicacions amb regularitat —com és el cas del comarcal d'Olot i els municipals de Sant Feliu de Guíxols o Palafrugell—, etc. Per regla general els directius i el personal auxiliar estan ben preparats. S'organitzen curssets, s'editen instruments de descripció —tot i que encara en manquen molts—, es creen biblioteques auxiliars de consulta, es fitxen lligalls de tota mena com mai s'havia fet, es fan exposicions, etc. D'uns anys cap aquí s'han superat moltes penúries que s'arrossegaven de segles. Darrerament hom orienta els esforços a salvar i ordenar arxius patrimonials, els d'empreses i corporacions, que tenen una gran importància per interpretar millor el nostre passat. També es presta atenció als arxius d'imatges, els orals, els iconogràfics, etc.

Els arxius eclesiàstics

Realment, ara per ara, els arxius eclesiàstics són els més abandonats, els que van més enrere en aquesta voluntat de modernització. No hi ha prou diners ni gaire interès per arreglar i superar aquest *impasse* que em dol en l'ànima. Es gasten molts diners en restauracions d'edificis i, en canvi, se'n destinen molt pocs a la salvaguarda

Pep Vila

del patrimoni escrit, que és tan o més important. Més d'una vegada he sentit algun investigador que comentava, en veu baixa, que caldria una segona desamortització per posar-ho tot a punt. En molts casos es podria fer, via cessió o conveni, un traspàs a altres administracions. Moltes parròquies tampoc no han transferit els arxius particulars al Diocesa de Girona, per cenyir-nos a un àmbit, i no pots demanar que els capellans i rectors que tenen altres ocupacions més greus i puntuals facin d'arxiviers, i hi entenguin. Conec arxius de moltes parròquies abandonadíssims, on ningú sap el que hi ha, conservats en cases o rectories rònegues que fan llàstima. Hi ha capellans que no gosen ni ensenyar-los perquè els fa vergonya tenir-los en aquestes condicions, sense cap guia. No fa pas gaire que vaig visitar la rica biblioteca i arxiu de Santa Maria del Collell, i em vaig quedar astorat de la degradació i la incúria que hi regnaven, amb centenars de llibres podrits pels corcs i la humitat, amb molta documentació verge, provinent del convent del Carme de Girona ciutat, que es va dipositar allí durant la Guerra Civil i que, cinquanta anys després, encara és amagada en un armari de paret. Posats a parlar de realitats incòmodes, ¿qui coneix la biblioteca i arxiu de Casa Missió de Banyoles? Una altra indecorosa situació és la de l'Arxiu Diocesa de Girona. Sovint veig el meu amic mossèn Marquès, amunt i avall, estiu i hivern, carregat de lligalls i pergamins pel carrer, anant de l'arxiu del carrer Bellmirall al Seminari. Com es permet aquest situació que clama al cel? No seria millor, com han fet a Vic, crear un únic centre amb els fons del seminari, l'arxiu de la catedral i el diocesa? La Diputació de Barcelona ha assumit la informatització de l'Arxiu Episcopal de Vic. Per què aquí no es fa el mateix? Hi hauria moltes més objeccions a fer en el camp dels arxius eclesiàstics, però canviarem de registre.

Els arxius civils

Pel que fa als arxius comarcals i municipals, deixant de banda la seva riquesa de material, que els poden fer més o menys cobejats i visitats, el seu èxit, en un tant per cent molt elevat, depèn de la direcció i del personal que ha de saber motivar els seus clients. L'arxiu ha de fer rendir els seus fons, ha d'explotar les seves virtuals riqueses, i de sempre la pedagogia de l'arxivier és essencial. Més d'una vegada he observat el noi et jove que per un motiu o un altre s'adreça per primera vegada a un arxiu. De com se l'atengui dependrà que aquell noi o noia, si té vocació pels papers, potser hi torni. Als Arxius Departamentals de Perpinyà —amb els quals vaig treballar una temporada, perquè els vaig inventariar els manuscrits catalans— donen als nouvinguts un petit dossier fotocopiats on s'explica què conté i com es consulta l'arxiu, què és un lligall, com han de citar un document, quina és la terminologia més emprada, com han de bastir la seva primera recerca perquè aquella monografia primerenca tingui ulls i rostre. Hom pot també trobar a les prestatgeries un dossier que recull les principals abreviatures desenvolupades, fórmules notariales, encapçalaments formularis amb els quals el nouvingut es pot trobar mentre consulta qualsevol document. A la majoria dels arxius de l'altra banda de les Alberes, els centres disposen d'un funcionari especialitzat que es posa en contacte amb les escoles i els mostra, amb l'organització de conferències i exposicions, els fons que conserven. És una manera de lligar les generacions a la coneixença del seu passat, evitar el trencament generacional com ara i aquí ja comença a passar. Jo seria partidari que quan algú visiti un arxiu, un funcionari amb dots pedagògics pogués orientar-lo. En molts arxius francesos,

*El vell dipòsit
de l'Arxiu
Diocesa
de Girona.*

El responsable de l'Arxiu Diocesà i el seu ajudant traslladen lligalls del carrer de Bellmirall al Seminari.

abans de deixar-te consultar res, t'entrevisten i et demanen qui ets, amb què o qui treballes, sempre amb aquest afany orientatiu i de servei.

Altres vegades, quan hom s'interessa per un tema que no domina prou, la coneixença o no d'un fons, d'un lligall, d'una font arxivística depèn de la diligència i la bona fe del professional que t'atén. Més d'una vegada m'he trobat amb algun arxiver de tarannà maçònic que té interessos en alguna parcel·la que tu també vols treballar, i llavors fa l'orni i no presta atenció als teus requeriments. En d'altres arxius més petits, el país sembla que no dóna per més, no disposen d'aparells de reproducció ni tampoc no et deixen fotocopiar res. En aquests moments et trobes, com fa cinc-cents anys, que encara has

de copiar pàgines i pàgines a mà com en un escriptori medieval.

Caldria, per fi, arrodonir aquesta breu panoràmica sobre el món dels arxius explicant que la feina que desenvolupen no és potser prou coneguda ni valorada. Els arxius satisfan moltes necessitats, i continuaran per molts anys en condicions de complir-les. Amb l'arribada d'un nou segle són centenars les realitats susceptibles de ser analitzades i/o revistades. D'aquí que tinguin feina assegurada. Sovint, però, la seva tasca passa desapercibuda per al gran públic. Amplis segments de la població viuen enmig d'una gran penúria intel·lectual. Seria bo precisar els límits i la intenció que persegueixen organitzant jornades de portes obertes, exposicions dels fons, editant el patrimoni que guarden, mostrant al gran públic com vivien els seus avantpassats, etc. Per fer història i crítica ens manquen els arxius. Jo posaria èmfasi a recuperar la memòria franquista i de la primera repressió de la postguerra. Hauríem de salvaguardar totes aquestes manifestacions d'agitació ideològica, tot i les que ja s'han perdut.

La rutina que hi ha en tots els oficis i camps de saber ens hauria de prevenir per fer les coses millors. Arxius i biblioteques són la memòria de l'home. L'arxiu s'ha d'articular encara més amb la societat. Fixem-nos en la picabaralla que hi ha amb els arxius de la Guerra Civil a Salamanca, i ens adonarem com la documentació presenta també factors insidiosos i ideològics. Els arxivers han de contribuir a facilitar, avui i demà, la coneixença de tot un patrimoni, posar-hi ordre i rigor documental. Fa uns mesos llegíem que el primer que feien els serbis en entrar a Kosova era cremar-los els arxius, per tal de mutilar-los espiritualment, abans de començar la neteja ètnica, persona per persona. Pensem-hi.

Pep Vila és filòleg.